

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

KANSALLINEN METATIETOVARANTO –HANKE AMK-OSAPROJEKTIN LOPPURAPORTTI

KANSALLINEN METATIETOVARANTO –HANKE AMK-OSAPROJEKTIN LOPPURAPORTTI	1
Versiohistoria	2
Tavoitteiden toteutuminen	2
Aikataulu	2
Sisältö	3
Kustannukset ja resurssit	4
Ohjauksen ja organisoinnin onnistuminen.....	5
Riskien toteutuminen.....	6
Viestinnän onnistuminen	6
Koulutuksen onnistuminen	6
Hyötyjen realisointi	7
Opitut kokemukset.....	8
Jatkokehityskohteet.....	8
Vaikutukset tietokannan sisältöön ja laatuun	8
Ohjeistuksen, koulutuksien ja tilaisuuksien kehittäminen.....	9
Liitteet:	9
Liite 1: Yhteenveto koulutuksista ja tilaisuuksista amk-kirjastoille	9
Liite 2: Melindan hyötyselvitys.....	9
Liite 3: Amk-kirjastojen Melindaan tuoma metadatankartunta -loppuraportti.....	9

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

Versiohistoria

31.12.2014	versio 0.1	Ensimmäinen luonnos loppuraportista
15.02.2015	versio 0.2	Parannusehdotukset, luonnos asiakkaille ja ohjausryhmälle kommentoitavaksi
xx.03.2015	versio 1.0	Loppuraportti hyväksytty (XX ohjausryhmä)

Dokumentti sijaitsee paikassa:

P:_h981_kvp\metatietovaranto\suunnitelmat\TP11_AMKit\Loppuraportti\Loppuraportti_amkit.docx

Julkaistava versio sijaitsee Metiva-wikissä.

Tavoitteiden toteutuminen

Kansallinen metatietovaranto –hankkeen AMK-osaprojektin tavoitteena oli ammattikorkeakoulukirjastojen liittyminen mukaan kansalliseen metatietovarantoon (Melinda) ja niiden kuvailutuotannon siirtäminen Voyager-järjestelmästä Aleph-järjestelmään. Käyttöönottojen yhteydessä järjestettiin Melindaan ja Aleph-järjestelmään liittyvää koulutusta ammattikorkeakoulukirjastojen henkilökunnalle. Tavoitteena koulutuksissa oli helpottaa uusien työkalujen ja käytäntöjen omaksumista sekä varmistaa uusien kuvailijoiden riittävä osaaminen metatietovaranto –ympäristössä. Yhteiskirjastoissa mukana olevat amk-kirjastot olivat jo aiemmin aloittaneet kuvailun LINDA-yhteistietokantaan (nyk. Melindaan), joten ne eivät olleet mukana tässä prosessissa. Ulkopuolelle jäivät lisäksi sellaiset amk-kirjastot, joilla on kirjastojärjestelmänä muu kuin Voyager ja/tai ne eivät ole Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) alaisia. Lisäksi prosessin aikana tapahtui yksi amk-kirjastojen fuusio. Loppujen lopuksi liittyviä amk-kirjastoja oli 19.

Kirjastot otettiin mukaan yksi kerrallaan kirjastokohtaisissa käyttöönottoprojekteissa etukäteen sovitun aikataulun mukaisesti. Amk-sektorin yhteispäätös Melindaan liittymisestä sujuvoitti käyttöönottojen läpivientä ja aikatauluista sopimista. Pilottikirjastojen kokemukset ja vertaistuki kirjastojen kesken madalsivat muiden kirjastojen liittymiskynnystä.

Kokonaisuutena ammattikorkeakoulukirjastojen Melindaan liittyminen vietiin läpi tavoitteiden mukaisesti hyvässä yhteistyössä siitä huolimatta, että ajoittain toki venymistä tarvittiin puolin ja toisin tiukan aikataulun takia. Melindassa mukana olon hyödyt alkoivat realisoitua monissa kirjastoissa pian liittymisen jälkeen. Melindan kate laajeni amk-kirjastojen myötä monille uusille aihealueille.

Aikataulu

Amk-kirjastojen Melindaan liittyminen tapahtui vuosina 2012-2014. Pilottikirjastoista Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) liittyi ensimmäisenä kesällä 2012 ja tämän jälkeen Centria ja HAAGA-HELIA saman vuoden syksyllä.

Laajamittaiset käyttöönotot tapahtuivat vuonna 2013. Keväällä 2013 liittyi yhdeksän kirjastoa (SEAMK, LAMK, Laurea, TAMK, Karelia, SAMK, Humak, Turun amk, Savonia). Syksyllä mukaan tuli viisi kirjastoa (DIAK, KAMK, OAMK, JAMK, Metropolia). Vuoden 2014 keväällä liittyi Arcadan kirjasto. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulukirjaston (XAMK) liittyminen tapahtui viimeisenä kesäkuussa 2014 kirjaston omasta toivomuksesta. Taustalla oli Kymenlaakson ammattikorkeakoulukirjaston ja Mikkelin

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

ammattikorkeakoulukirjaston yhdistyminen ja siitä seurannut Voyager-kirjastotietokantojen yhdistyminen. Melindaan liittyminen oli järkevintä tehdä tämän prosessin jälkeen.

Kirjastokohtaiset liittymisaikataulut sovittiin yhteistyössä kirjastojen kanssa, jolloin kirjastoilla oli mahdollisuus vaikuttaa liittymisensä ajankohtaan. Kirjastojen liittymisaikajankohdat löytyvät Metiva-wikistä:

<https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=96701517>

Kevään 2013 aikataulu oli tiukka erityisesti loppukevään osalta. Viikon välein tapahtuvat aineistosiirot olivat teknisesti haastavia, mutta kokonaisuutena ne menivät aikataulussa. Kirjastojen kantojen koot olivat sen verran pieniä, että kunkin kirjaston aineistosiiro pystyttiin tekemään viikonlopun aikana.

Yhden ammattikorkeakoulukirjaston (Satakunnan ammattikorkeakoulu SAMK) aineistosiiro Melindaan jouduttiin uusimaan. Melindaan siirtyi epähuomiossa muutamia viikkoja vanha koeajojen aineisto, josta puuttuivat kirjaston myöhemmin tekemät muutokset. Korjausajot Melindaan aiheuttivat noin viikon mittaisen operaation, jonka päätteeksi uusintasiirto tehtiin onnistuneesti oikealla aineistolla. SAMK pääsi lopulta aloittamaan Melinda-luetteloinnin 9 vrk sovitusta myöhässä. Tapauksella ei ollut vaikutusta amk-siirtojen kokonaisuikatauluun.

Kevään kokemuksia hyödynnettiin syksyn 2013 aikataulujen suunnittelussa. Syksyllä aineistosiirojen väliseksi minimiajaksi määriteltiin kaksi viikkoa. Ne pysyivät kokonaisuutena aikataulussa. OAMK:n tietueiden siirrossa ilmeni kirjoitusvirheestä aiheutunut häiriö, joka tuotti joihinkin tietueisiin ylimääräisiä osakenttiä. Vika olisi mahdollisesti voitu havaita jo koeajovaiheessa, mutta kyseiset tietueet päätyivät tästä huolimatta tuotantoon. Tietueiden osakentille tehty korjauspäivitys aiheutti odottamattoman sivuvaikutuksen, joka vaurioitti OAMK:sta tulleita elektronisen aineiston tietueita. Nämä korjattiin vielä erillisellä jälkijajolla. Tapaukset viivästyttivät Melinda-luetteloinnin aloitusta yhteensä 4 vrk sovitusta.

Sisältö

Amk-kirjastojen käyttöönottoja edelsi vuonna 2012 suoritettu kolmen kirjaston pilotointi. Pilotoinnissa luotiin malli amk-kirjastojen Melindaan liittymisille. Melindan käyttöönotto ja liittyminen Melindan tiedontuottajaksi tehtiin kirjasto kerrallaan kirjastokohtaisessa käyttöönottoprojektissa. Käyttöönottoon liittyvä dokumentaatio ja ohjeistus on kerätty Metiva-wikiin, joka toimii keskitettynä viestintäkanavana metatietovarantohankkeen osalta: <https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kirjastojen+yhteinen+metatietovaranto>

Amk-osaprojektia varten on rakennettu Metiva-wikiin oma sivusto, josta löytyy myös amk-kirjastojen liittymisen prosessikuva:

<https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Ammattikorkeakoulukirjastojen+liittyminen+Melindaan>

Valmisteluun liittyvä ohjeistus löytyy: <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=91848896>
Ohjeistusta tarkennettiin kevään 2013 käyttöönotoista saadun palautteen pohjalta.

Käyttöönottojen tueksi rakennettiin kirjastokohtainen mallipohja helpottamaan kirjaston käyttöönoton suunnittelua ja seurantaa:

<https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=102893006>

Se kuvaa liittymisprosessin tärkeimmät tehtävät ja toimii kirjastokohtaisena tarkistuslistana, että kaikki asiat tulevat huomioitua. Tarkistuslistan pohjalta kirjastoilla oli myös mahdollista seurata, missä vaiheessa muut kirjastot ovat liittymisprosessissa. Tarkistuslistat saatiin käyttöön huhtikuussa 2014. Tämän jälkeen Kansalliskirjasto loi kirjastokohtaiset tarkistuslistat kaikille liittyville kirjastoille liittymisprosessin alussa ja

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

suositteli niiden käyttöä. Kaikki kirjastot, joilla mahdollisuus oli, eivät tarkistuslistaa kuitenkaan ottaneet käyttöön ja käyttäneet aktiivisesti.

Tarkistuslistat löytyvät: <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=112441539>

Kirjaston on käyttöönottoprojektin yhteydessä käytävä läpi kuvailuprosessinsa ja mukautettava se uuteen käytäntöön. Lisäksi tarvitsee tutustua riittävän hyvin oman paikalliskantansa sisältöön ja siivota turhia tietoja kuten tuplatietueet. Ennen varsinaista aineistonsiirtoa tehdään kokeellisia aineistonsiirtoja (ns. koeajoja) Melindaan. Koeajot ovat usein iteratiivisia ja niiden pohjalta nähdään, mitä välttämättömiä korjauksia aineistoon tarvitsee tehdä ennen Melindaan vientiä. Lisäksi kirjastot määrittelevät, mitä kokoelmia halutaan siirtää Melindaan.

Koeajojen yhteydessä kullekin kirjastolle lähetettiin raportti siirtyvän aineiston jakaumasta (uusina Melindaan menevät sekä eri kriteerein yhdistyvät tietueet). Lisäksi kirjastot saivat listaukset Alephin formaattitarkistimen tuottamista virheistä ja ohjeistuksen viallisten tietueiden korjaamiseen. Formaattitarkistimen tulosteet ovat varsin seikkaperäisiä, ja kirjastoissa runsaasti hämmennystä aiheuttikin tarvittavien korjausten määrä ja kohdennus. Useimmissa tapauksissa tietueista päädyttiin korjaamaan lähinnä selvästi hahmotettavat puutteet, kuten kenttänumero- ja kirjoitusvirheet.

Koeajoille ja niistä aiheutuille korjauksille pyrittiin varaamaan muutamia viikkoja aikaa ennen varsinaista aineiston poimintaa ja siirtoa. Aikataulusyistä tämä ei aina ollut mahdollista. Sovituista aineistonsiirron ajankohdista haluttiin pitää ehdottomasti kiinni, joten eräiden kirjastojen kohdalla koeajot ja korjaukset jäivät varsin ylimalkaisiksi ja Melindaan siirtyi myös laadultaan heikkoja tietueita.

Aineistonsiirron jälkeen kirjastot aloittivat luetteloinnin Melindaan Aleph-luettelointiohjelmalla. Melindasta tiedot replikoituvat (kopioituvat) kirjaston paikalliskantaan. Kirjastokohtaisesti voidaan Kansalliskirjaston kehittämien suodattimien puitteissa määritellä, mitkä tiedot kopioituvat ja kuinka kenttiä muokataan. Kirjastot pystyvät myös itsenäisesti säätämään replikointia. Asetusten muuttamiseen ei kuitenkaan toistaiseksi ole käyttäjäystävällistä liittyä, vaan kaikki muokkaukset on tehtävä tarkkuutta noudattaen suoraan palvelintiedostoihin.

Käyttöönottojen yhteydessä siirrettiin valtaosa kirjastojen kokoelmista. Näiltä osin tavoitteet kokonaisuutena toteutuivat. Osakohteellisten musiikkiaineistojen osalta tehtiin päätös, että niitä ei siirretä Melindaan varsinaisten käyttöönottojen (amk-osaprojektin) yhteydessä.

Syynä osakohdeaineistojen rajaamiseen amk-projektin ulkopuolelle oli se, että Aleph sellaisenaan ei riittävästi tue osakohteita. Osakohteiden mukaansaanti vaati runsaasti monimutkaista teknistä kehitystyötä. Osakohteita on käytössä muutamalla amk-kirjastolla, joillakin Linda-kirjastoilla ja erityisen paljon niitä on yleisillä kirjastoilla. Tämän vuoksi osakohteiden kehitys ja käyttöönotto rajattiin amk-osaprojektin ulkopuolelle omaksi kokonaisuudeksi. Mikäli osakohdetekniikan valmistumista oltaisiin jääty odottelemaan, amk-osaprojektiin olisi tullut huomattava viivästyminen ja se olisi ollut turhaa useimpien liittyvien amk-kirjastojen kannalta.

Vuoden 2014 aikana osakohdetyö on edennyt ja neljän ammattikorkeakoulun musiikkiaineistot (Turun amk, JAMK, OAMK ja TAMK) on valtaosin ajettu Melindaan. Haasteita ovat erityisesti aiheuttaneet emo- ja lapsitietueiden linkitykseen ja tuplakontrolliin liittyvät asiat. Osakohteiden tekninen kehitystyö jatkuu joiltakin osin vielä vuoden 2015 puolella.

Kustannukset ja resurssit

Ammattikorkeakoulukirjastojen liittyminen kansalliseen metatietovarantoon oli mahdollista OKM:n myöntämällä keskitetyllä rahoituksella. Rahoituksella katettiin mm. Aleph-lisenssien hankinta ja Kansalliskirjaston henkilötyökustannukset. Kirjastoissa liittymisestä aiheutuvat työt on hoidettu pääosin virkatyönä muiden töiden

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

ohella. Koordinointi- ja viestintätarpeita varten kukin kirjasto nimesi henkilöstöstään pääasiallisen yhteyshenkilön Kansalliskirjaston suuntaan.

Amk-osaprojektin resursointi hoidettiin 1+1 periaatteella Kansalliskirjastossa. Toisin sanoen amk-osaprojektin läpiviennissä kokeiltiin työparityöskentelyä, jossa osapuolina olivat osaprojektin/työpaketin (sisältö)vastaava ja tekninen vastuuhenkilö. Hankkeen vetäjä seurasi ja tarvittaessa tuki työparin työskentelyä mm. säännöllisten kolmikantapalaverien avulla. Malli toimi kohtuullisen hyvin, ja sitä voidaan soveltaa jatkossa muissa osaprojekteissa/työpaketeissa. Työparin apuna olivat lisäksi tarpeen mukaan hankkeen muut asiantuntijat. Teknisellä osaamisella oli käyttöönotoissa merkittävä ja kriittinen rooli. Tässä kohtaa resursointi oli turhan niukkaa, koska kunnollisia varamiesjärjestelyjä ei ollut.

Käyttöönottokoulutukset olivat oma vaativa kokonaisuutensa ja se oli myös haaste niukkojen resurssien suhteen. Tämän vuoksi koulutuksissa keskityttiin kouluttajien koulutukseen ja ne pidettiin keskitetysti Kansalliskirjaston tiloissa.

Ohjauksen ja organisoinnin onnistuminen

Kansallinen metatietovaranto –hankkeen ylimmän tason ohjausryhmä on Tiedonhallinnan ohjausryhmä, joka ohjaa myös muutamien muiden keskitettyjen palveluiden toimintaa. Ohjausryhmässä ovat edustajina kaikki kirjastosektorit ja asianomainen ministeriö (OKM) sekä muut keskeiset sidosryhmät. Tiedonhallinnan ohjausryhmän wiki on paikassa:

<https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=94587221>

Ohjausryhmä on kokoontunut marraskuusta 2012 lähtien 4-6 kertaa vuodessa. Kaikissa kokouksissa on mukana Melindan tilannekatsaus, jonka Kansallisen metatietovaranto -hankkeen vetäjä esittelee. Tässä yhteydessä on käyty joka kokouksessa läpi myös amk-osaprojektin edistyminen. Erillistä muuta ohjausryhmää amk-osaprojektilla ei ole ollut. Ratkaisu oli amk-osaprojektin tapauksessa riittävä, koska osaprojektin aikana ei noussut esiin suuria periaattellisia kysymyksiä tai haasteita.

Kansalliskirjaston sisällä Kansallinen metatietovaranto –hanketta ohjaa metatietovarannon projektinhallintaryhmä (lähiohjausryhmä, ”lähiory”). Siihen kuuluvat projektin omistajana toimiva Kirjastoverkkopalveluiden johtaja, Tutkimuskirjaston edustaja ja resursoinnista vastaavat Tietovarantojen ja Tietojärjestelmien tietojärjestelmäpäälliköt sekä hankkeen vetäjä. Lähiohjausryhmä kokoontuu keskimäärin kahden viikon välein ja se seuraa hankkeen ja sen keskeisten osien edistymistä säännöllisesti sekä ratkaisee resursointiin liittyviä kysymyksiä. Amk-osaprojektin tilannetta on käyty läpi kaikissa lähiohjausryhmän kokouksissa.

Syyskuusta 2012 alkaen Kansallinen metatietovaranto –hankkeen vetäjänä on toiminut päätoiminen Melindan kehittämisspäälikkö. Vuoden 2013 alussa hankkeen rakenne uudistettiin ja siirryttiin työpakettipohjaiseen projektimalliin. Amk-käyttöönottoihin liittyvät tehtävät paketoitiin työpaketiksi (TP 11) pl. osakohdekehitys, jolle nimettiin vastuuhenkilö ja teknisen osion vastuuhenkilö. Muu hankkeen henkilöstö oli apuna tarvittaessa. Amk-osaprojektin työt oli priorisoitu korkealle hanketöiden joukossa. Työpakettipohjaiseen työskentelymalliin siirryttäessä vuoden 2013 alussa Melindaan liittyvät koulutukset ja koulutus suunnittelu keskitettiin omaan työpakettiin (TP4), jolla on myös oma vastaava. Kokonaisuutena työpakettimalli on selkeyttänyt ja tehostanut hanketyötä sekä helpottanut seurantaa.

Kansallinen metatietovaranto –hankkeen ohjausmalli ja organisaatio sekä työpakettirakenne ja vastuuhenkilöt on kuvattu projektisuunnitelmassa. Dokumentaatio löytyy Metiva-wikistä:

<https://wiki.helsinki.fi/display/Metiva/Kansallinen+metatietovaranto+-hanke>

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

Riskien toteutuminen

Merkittävimmät riskit liittyivät henkilöresursoinnin riittävyyteen, aikatauluihin ja tekniseen läpivientiin. Varahenkilöjärjestely oli koko liittymisprosessin ajan puutteellinen. Varamiehityksestä ei kyetty riittävän tarkoin sopimaan minkään kirjaston aineistonsiirron ajankohtana. Sovitussa aikataulussa ei olisi ollut mahdollista pysyä, jos päävastuuhenkilöt olisivat estyneet muutamaa päivää pidemmäksi ajaksi. Jonkin verran sairastumisia ja yllättäviä poissaoloja oli puolin ja toisin, mutta pääosin henkilöriskit eivät vaikuttaneet etenemiseen.

Merkittäviä teknisiä ongelmatilanteita ilmeni kahden kirjaston kohdalla. Ne eivät kuitenkaan vaikuttaneet kokonaisuuden etenemiseen, vaikka aiheuttivat harmia kyseessä olevien kirjastojen kohdalla.

Viestinnän onnistuminen

Amk-osaprojektissa viestintä tapahtui usealla tasolla ja useiden kanavien kautta. Päivittäisviestintä eri osapuolten välillä prosessin eri vaiheissa oli kaiken perusta. Pääsääntöisesti tämä toimi hyvin kirjastojen yhteyshenkilöiden ja Kansalliskirjaston asiantuntijoiden kesken. Viestintä pyrittiin ohjaamaan yhteiseen palvelupostilaatikkoon, mutta osa keskusteluista hoidettiin henkilökohtaisissa sähköposteissa. Tässä oli luonnollisesti se vaara, että viestit jäivät huomioimatta, mikäli henkilö oli estynyt jostain syystä.

Samanaikaisesti oli käynnissä usean kirjaston eri vaiheissa olevia liittymisprosesseja. Tämä yhdistettynä edellä mainittuihin tiukkaan aikatauluun ja niukkaan resursointiin aiheutti paikoin sitä, että jotkut kirjastot saattoivat joutua odottamaan vastauksia tavanomaista kauemmin.

Tiedon jakamiseksi ja kokemusten vaihtamiseksi järjestettiin amk-kirjastoille pilotointivaiheen päätyttyä käyttöönottovaiheen aloitustilaisuus tammikuussa ja kokemustenvaihtotilaisuus liittymisten puolivälissä elokuussa 2013. Tilaisuuksiin ilmoittautui yhteensä 150 henkilöä. Tilaisuuksissa jaettiin tietoa Melindaan liittymisestä ja annettiin valmistautumisohjeita. Lisäksi jo liittyneet kirjastot kertoivat kokemuksistaan ja Kansalliskirjaston hankkeessa työskentelevä henkilökunta esittäytyi. Liittymiseen vasta valmistautumassa olleet kirjastot pitivät tilaisuuksia oikein hyödyllisinä, mutta jo liittyneet kirjastot kokivat hyötyvänsä tilaisuuksista vähemmän.

Metiva-wiki toimii hankkeen viestintäkanavana, jonne rakennettiin amk-kirjastoille oma liittymis sivusto ohjeineen. Koulutusmateriaalit ja videot etäkoulutuksista ovat myös saatavilla. Amk-osaprojektin edistymisestä on yleisellä tasolla tiedotettu Kansalliskirjaston eri kanavien kautta kuten uutiskirjeet, asiantuntijaseminaarit ja kirjastoverkkopäivät.

Koulutuksen onnistuminen

Metatietovarantohankkeen koulutuskokonaisuuden tavoitteena on kirjastojen onnistuneen liittymisprosessin mahdollistaminen. Koulutusten avulla metatietovarannolle saadaan osaavat käyttäjät (kuvailijat) ja samalla varmistetaan tietovarannon laadukkuus eli tietovarantoon tallennettavan metatiedon rikkaus ja tarkoituksenmukaisuus. Laadukas tietovaranto takaa loppukäyttäjien tuloksellisen tiedonetsinnän ja siten kirjastoille mahdollisuuden tarjota parempaa asiakaspalvelua.

Kirjastojen liittymisprosessia helpottamaan järjestettiin Melinda-Aleph -koulutuksia, Replikoinnin perusteet - etäkoulutuksia sekä osakohteiden käyttöönottoon liittyen osakohteet- ja musiikin kuvailu -koulutukset. Koulutusmalli kehitettiin pilottikirjastoille järjestettyjen koulutusten ja niistä saatujen kokemusten pohjalta. Koulutuksissa lähtökohtana oli, että ne ovat kouluttajien kouluttamista: kirjastoista osallistuu muutama henkilö,

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

jotka sitten jakavat tietoa edelleen omassa organisaatiossaan. Mahdollisuuksien mukaan koulutuksia toteutettiin myös ac-etyhteyttä käyttäen, jolloin osallistujamääriä ei ollut Kansalliskirjaston puolesta rajoittaa.

Melindaan liittymistä pilotoineille järjestettiin Melindaan liittymiskoulutusta, jossa käytiin läpi Melindassa toimimisen periaatteita, Aleph-luettelointiohjelmaa ja replikoinnin toimintaperiaatteita. Osassa pilottikirjastoja koulutus järjestettiin paikan päällä. Muille kirjastoille koulutukset järjestettiin keskitetysti Kansalliskirjaston koulutustiloissa Helsingissä. Varsinaisessa liittymisvaiheessa Melinda-Aleph -koulutukset vaativat suurimman työpanoksen koulutusten osalta. Koko päivän kestäneitä koulutuksia järjestettiin pilotointivaiheen jälkeen yhteensä 12, joihin ilmoittautuneita oli 170. Kaikissa koulutuksissa oli mukana kaksi kouluttajaa Kansalliskirjastosta. Etäyhteydellä järjestetyt replikoinnin perusteet -koulutukset ja osakohtaisiin liittyvät koulutukset olivat puolestaan lyhyitä, tunnin-puolentoista pituisia koulutuksia. Yhteensä neljään Replikoinnin perusteet -koulutukseen ilmoittautui 171 henkilöä. Osakohtaisiin liittyvät koulutukset koskettivat rajatumpaa ryhmää ja osallistujakin oli siten vähemmän.

Kaikista koulutuksista saatu palaute on ollut hyvää, joidenkin tilaisuuksien osalta jopa erinomaista. Palautteissa saatu keskiarvo koulutusten onnistumisessa on ollut molemmin puolin 3,5 (asteikolla 1-4). Osa koulutuksista järjestettiin ac-etyhteyttä käyttäen. Tätä osallistumistapaa osallistujat kiittivät erityisesti. Etäyhteydellä pyritään jatkossakin järjestämään koulutuksia mahdollisuuksien mukaan. Kaikkiin koulutuksiin se ei kuitenkaan sovi koulutettavan asian vuoksi. Kerätyssä palautteessa saatiin hyödyllistä tietoa siitä, mikä koulutettavien näkökulmasta toimii ja mikä ei. Saatua palautetta käytetään mahdollisuuksien mukaan tulevien koulutusten suunnittelussa ja erityisesti yleisten kirjastojen Melindaan liittymiskoulutuksissa. Ammattikorkeakoulukirjastoille järjestetyt koulutukset saivat kritiikkiä nopeatahtisuudesta, joidenkin osioiden painotuksista sekä teknisten termien vaikeaselkoisuudesta. Näihin seikkoihin tullaan jatkossa kiinnittämään erityistä huomiota. Yhteenvedo koulutuksista on kuvattu liitteessä 1.

Hyötyjen realisointi

Hankkeen tavoitteiksi määriteltiin projektisuunnitelmassa uuden työskentely- ja toimintaympäristön luominen Suomen kirjastojen metatiedon tuotannolle sekä kirjastojen kuvailuprosessien tehostaminen siten, että muiden kirjastojen tekemän työn täysipainoinen hyödyntäminen helpottuu ja erilaiset kuvailukäytännöt vähenevät. Hyötyjen realisoitumista selvitettiin AMK-osaprojektin aikana kahdella tasolla: tiedustelemalla kirjastoilta muun palautteen keräämisen osana kokemuksia Melindaan liittymisen vaikutuksista sekä laatimalla näiden tietojen pohjalta suunniteltu hyötyselvitys.

Metatietovarantoon liittymisessä saavutettavia hyötyjä tunnistettiin kolme:

- Kuvailuprosessin tehostuminen
- Kokoelmien näkyvyyden lisääntyminen
- Yhteistyöllä saavutettavat laadulliset hyödyt

Ammattikorkeakoulukirjastojen antaman palautteen mukaan kaksi ensimmäistä hyötyvaikutusta ovat näkyneet kirjastojen arjessa varsin pian Melinda-työskentelyn vakiinnuttua: lisääntynyt poimintaluettelointi on tehostanut kuvailutyötä ja Melindan näyttöluettelon tuoma lisänäkyvyys kokoelmille on lisännyt lähettävää kaukopalvelua. Kuvailutyötä tekevät henkilöt ovat korostaneet laadullisten hyötyjen merkitystä. Hyötyselvitys löytyy liitteestä 2.

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

Opitut kokemukset

Amk-osaprojekti oli Kansallinen metatietovaranto -hankkeelle ainutlaatuinen oppimiskokemus. Sen antoi runsaasti uutta tietoa hankkeen seuraavia vaiheita silmällä pitäen. Yleisten kirjastojen prosessi on monessa suhteessa erilainen, mutta yhtäläisyyksiä myös on ja jo tehtyjä ratkaisuja sekä toimintamalleja voidaan soveltaa jatkossa.

Avoin, oikea-aikainen ja riittävä viestintä eri osapuolten kesken on kriittinen menestystekijä liittymisprosessin eri vaiheissa. Samoin käyttöönottoa ja Melindassa työskentelyn aloitusta tukeva koulutus sekä selkeä ohjeistus ovat välttämättömiä. Kyseessä on iso muutos kuvailijoiden työssä, joka edellyttää uuden oppimista. Vertaistuki kirjastojen kesken ja kokemustenvaihto muiden kuvailijoiden kanssa edesauttaa muutokseen sopeutumista. Amk-kirjastoilla on vertaistuen hyödyntämisestä myönteisiä kokemuksia.

Teknisten toimenpiteiden osalta hyvää lopputulosta edistävät huolellinen valmistautuminen ja yksityiskohtainen perehtyminen kunkin kirjaston koeajojen tuloksiin. Riittävät koeajot ovat edellytys kirjaston varsinaiselle aineistonsiirrolle Melindaan.

Amk-osaprojektin kuluessa tehty palautekysely antoi monia apuja toimintamallien edelleen kehittämiseksi. Kesällä 2013 tehtiin palautekysely jo liittyneille 12 amk-kirjastoille Melindan käyttöönottoprojektin onnistumisesta. Tavoitteena oli kehittää toimintaa tulevia käyttöönottoja silmällä pitäen. Yhteistyöhön, palveluun, tiedonkulkuun ja viestintään sekä projektinhallintaan kirjastot olivat melko tyytyväisiä, vaikka kehitettäväkin oli. Liittymisohjeistusta ja tietoa kaivattiin enemmän ja riittävän ajoissa. Kevään 2013 osalta aikataulua pidettiin liian tiukkana. Myöskään kaikkeen tarvittavaan työhön ei kirjastoissa osattu varautua. Yhtenäisiä toimintatapoja ja ohjeistuksen selkeytystä Melindassa työskentelyyn kaivattiin.

Palautekyselyn pohjalta kartoitettiin kehittämiskohteet. Tiedotus- ja yhteydenottosuunnitelma päivitettiin ja kirjastojen valmisteluohjeistusta selkeytettiin. Syksyn 2013 liittymisten aikataulu tarkistettiin ja määriteltiin kaksi viikkoa aineistosiirtojen väliseksi minimiajaksi. Melindassa työskentelyn ohjeistusta selkeytettiin. Melindan toimintaohje laadittiin kuvailijoiden työskentelyohjeeksi Metiva-wikiin. Toimintaohje on kuvailun ohjeet yhteenkokoava paketti, johon on lisäksi koottu Melindassa toimimisen yhteisiä periaatteita. Toimintaohjeesta on saatu kirjastoilta kiittävää palautetta.

Jatkokehityskohteet

Vaikutukset tietokannan sisältöön ja laatuun

Ammattikorkeakoulujen liittyminen Melindan tiedontuottajiksi on laajentanut metatietovarannon katetta ja monipuolistanut sen sisältöä. Metatietokartunnassa painottuvat ammattikorkeakoulujen yleisimmät painopistealueet kuten tekniikan ja liiketalouden alat, lääketieteen ja hoitotyön kirjallisuus, musiikkiaineistot, pedagogiikka sekä erilaiset kulttuurialojen aineistot. Lisäksi useiden erikoisalojen, hotelli- ja ravintola-alan, kauneudenhoito- ja turvallisuusalojen kirjallisuuden kuvailutietoja on tullut aineistonsiirroissa metatietovarantoon. Melindalle uudesta aineistosta pääosa on englanninkielistä. Uudentyyppisiä aineistoja kartunnassa ovat viittomakieliset aineistot ja elokuvat. Aineistokartoituksen loppuraportti löytyy liitteestä 3.

Monien erilaisten kirjastotietokantojen aineistojen Melindaan siirto on vaikuttanut metatietovarannon laatuun. Kirjastotietokannoissa on voitu käyttää erilaisia kuvailukäytäntöjä ja niissä on voinut olla monia historiallisia kerrostumia erilaisten konversioiden ja muiden toimenpiteiden vuoksi. Kirjastojen ei ole liittymisten yhteydessä ollut mahdollista siivota kaikkea. Käyttöönottojen yhteydessä Melindaan on tullut myös laadultaan heikkolaatuisia tietueita.

15.2.2015

Kirjastoverkkopalvelut

Pidempään Melindassa (aiemmin Lindassa) toimineet kirjastot ovat erityisesti antaneet palautetta metatietovarannon laadusta ja erilaisista kuvailukäytännöistä, mutta myös jotkut äskettäin liittyneet kirjastot ovat kiinnittäneet huomioita asiaan (esim. tuplakentät ja -tietueet). Monet ovat kokeneet, että tietueita joutuu nykyisin korjailemaan aiempaa enemmän. Melindan tietokannan laadun parantaminen automaattisten massakorjausten avulla sekä yhteisten kuvailukäytäntöjen ja pelisääntöjen selkeyttämien ja kehittäminen koko Melindan tiedontuottajaverkoston kanssa ovat keskeisiä jatkokehityskohteita vuonna 2015. Melindan ”talonmies” toiminnan käynnistäminen tukee edellä mainittuja asioita.

Ohjeistuksen, koulutuksien ja tilaisuuksien kehittäminen

Melindan toimintaohjetta muokataan ja täydennetään selkeämmäksi ja kattavammaksi. Melindan yhteisten käytäntöjen välittäminen sekä uusille että nykyisille kuvailijoille on ensiarvoisen tärkeää jatkossakin. Metiva-wikiin tuotetaan uusia ohjeita tarpeen mukaan ja nykyisiä ohjeita ylläpidetään edelleen. Koulutusten ja videokoulutusmateriaalin tuottaminen erilaisista rajatuista aiheista (esim. auktoriteetit) on suunnitelmassa.

Kaikista hankkeessa järjestetyistä koulutuksista ja tilaisuuksista on kerätty palautetta. Palautteista saatua tietoa käytetään tulevien koulutusten ja tilaisuuksien suunnittelussa, jotta voisimme entistä paremmin vastata kirjastojen henkilökunnan tarpeisiin.

Liitteet:

Liite 1: Yhteenveto koulutuksista ja tilaisuuksista amk-kirjastoille

Liite 2: Melindan hyötyselvitys

Liite 3: Amk-kirjastojen Melindaan tuoma metadatankartunta -loppuraportti